

USPJEŠNOST RESOCIJALIZACIJE MALOLJETNIH DELINKVENATA U RAZLIČITIM ODGOJNIM INSTITUCIJAMA SR HRVATSKE*

Uzelac Slobodan

UDK: 343. 81

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Originalni znanstveni rad

S a ž e t a k

Na uzorku od 628 ispitanika koji su u periodu od 1972 — 1975. godine otpušteni iz odgojnih zavoda i odgojno-popravnih domova SRH programom CONTAB analiziraju se realizacije između, s jedne strane, ustanove (4 odgojna zavoda i 2 odgojno-popravna doma) i, s druge, karakteristika uspješnosti resocijalizacije otpuštenih ispitanika.

Dobiveni rezultati pokazuju da je uspješnost resocijalizacije u promatranim ustanovama različita u odnosu na niz karakteristika. U cjelini uzevši veća je uspješnost resocijalizacije kod ispitanika otpuštenih iz odgojnih zavoda nego iz odgojno-popravnih domova. Uočeno je također da je veća uspješnost ženskih nego muških ispitanika.

Ističe se potreba za znatno naglašenijim prilagođavanjem cjelokupnog programa zavodskog tretmana karakteristikama vezanim za odgajnike.

1. UVOD

Analize uspješnosti resocijalizacije maloljetnih delinkvenata obuhvaćenih tretmanom u različitim odgojnim institucijama nužno nalažu potrebu da se obrati maksimalna pažnja na različite karakteristike delinkvenata koji se upućuju na tretman u određeni tip odgojne institucije. Nalazimo se u situaciji da kompariramo uspješnost resocijalizacije po koječemu različitim skupova delinkvenata. Osim toga, i same te skupine delinkvenata veoma su heterogene, iako su upućene u određeni tip institucija po unaprijed poznatim kriterijumima. Možda komparativni pristup u analizi uspješnosti resoci-

jalizacije različitih skupina delinkvenata opravdava upravo različiti, ali karakteristikama skupinama delinkvenata primjeren tim institucije. Tom bi u prilog išla i činjenica da je krajnji cilj resocijalizacije svih tih različitih skupina delinkvenata uključenih u različite tipove institucija identičan — socijalna integracija. Takav pristup iziskuje definiranje karakteristika koje ocrtavaju uspješnost resocijalizacije, odgojno karakteristika čije postizanje, u krajnjoj liniji, znači socijalnu integraciju. Neuspjeh svakog pojedinog delinkventa u tom procesu, bez obzira s koje polazne pozicije pošao i bez obzira kroz koji tip institucije prošao, može se označavati kao element ne-

*) Ovaj rad je dio projekta »Provjera uspješnosti zavodskog tretmana maloljetnika na području SR Hrvatske« koji se realizira u Zavodu za defektologiju Fakulteta za defektologiju Zagreb.

uspjeha na planu resocijalizacije. Gotovo bi se moglo kazati da na taj način uspješnost resocijalizacije analiziramo pretežno putem analize neuspjeha u pojedinim njenim elementima. U svrhu potvrde te konstatacije navedimo samo činjenicu da u takvim analizama najčešće operiramo s informacijama vezanim za socijalno potološko ponašanje, prekid školovanja, odnosno zaposlenja, kriminalnu odnosno prekršajnu aktivnost i slično. To, dakako, nije slučajno, nego je prvenstveno posljedica prioritete potrebe za bavljenjem najmanje uspješno resocijaliziranim delinkventima.

2. CILJ, ZADACI I HIPOTEZA I METODE RADA

2.1. Cilj i zadaci rada

Osnovni cilj ovoga rada svodi se na pokušaj iznalaženja specifičnih karakteristika uspješnosti resocijalizacije maloljetnih delinkvenata otpuštenih iz četiri odgojna zavoda i dva odgojno-popravna doma u SRH.

Za realizaciju ovako koncipiranog cilja, bit će potrebno realizirati ponašanje odgojnika otpuštenih iz tih institucija u odnosu na: veličinu i društveno značenje naselja u koje se delinkvent vraća po otpustu iz institucije, karakteristike njegova školovanja (zaposlenja), percepciju ponašanja delinkvenata od strane njegovih roditelja (staratelja), odnos delinkvenata prema vlastitoj porodici i odnos porodice prema delinkventu, pripadnost delinkvenata društvenim i društveno-političkim organizacijama, ponovnu prekršajnu i

delinkventnu aktivnost, karakteristične forme socio-patološkog ponašanja delinkventa te njegovo zadovoljstvo zavodskim tretmanom.

2.2. Hipoteza

U istraživanju je postavljena hipoteza prema kojoj je uspješnost resocijalizacije identična kod maloljetnika otpuštenih iz svih šest institucija. Hipoteza se temelji na unaprijed inesejnoj postavci, prema kojoj je tretman u instituciji primjeren karakteristikama vezanim uz maloljetnika.

2.3. Metode rada

Istraživanje je provedeno na uzorku ku od 628 ispitanika koji su u vremenu od 1. 01. 1972. do 31. 12. 1975. godine otpušteni iz odgojnih zavoda i odgojno-popravnih domova u SRH.

Karakteristike uspješnosti resocijalizacije procjenjivali su socijalni radnici s područja u koje se vratio ispitanik po otpustu iz institucije.

Relacije između varijable „Institucija” i varijabli koje definiraju uspješnost resocijalizacije, analizirane su uz pomoć programa CONTAB.* Verifikacija hipoteze izvršena je uz pomoć testa, pri čemu je kritična vrijednost bila 99-postotna vjerojatnost.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Prikažimo ponajprije one relacije među varijablama za koje je ovim postupkom utvrđeno da nisu statistički značajne, odnosno u odnosu na koje

*) Zlobec, L. i drugi: CONTAB — program za analizu nominalnih i ordinalnih varijabli, Kineziologija, FK, Zagreb, 1974, 1.

je moguće prihvatiti postavljenu hipotezu. Hipoteza se prihvaća u odnosu na:

- učestalost mijenjanja zaposlenja odnosno škole
- učestalost prekida zaposlenja (školovanja)
- zadovoljstvo ispitanika vlastitim ponašanjem
- zadovoljstvo drugih osoba ponašanjem ispitanika
- pitanje da li je zaposlen u struci ili izvan nje
- dojam roditelja ispitanika o ponašanju ispitanika
- odnos ispitanika prema članovima porodice
- materijalna pomoć ispitanika porodici
- pomoć ispitanika u obavljanju poslova porodice
- briga porodice za ispitanika
- ispitanikov opći izgled (urednost — neurednost)
- aktivnost ispitanika u omladinskoj organizaciji
- članstvo ispitanika u SKJ-u
- pripadnost ispitanika kulturno-umetničkim društvima, Narodnoj tehnici, vatrogasnom društvu i sl., te u odnosu na
- prosjačenje, prostituciju, posredovanje u prostituciji, podvođenje, kretanje u društvu prostitutki i narkomaniju.

U odnosu na sve ostale varijable ispitanici se međusobno značajno razlikuju s obzirom na instituciju iz koje su otpušteni. Osvrnimo se ukratko na neke od tih karakteristika.

Rezultati pokazuju da ispitanici iz ODP Gline i OZ Ivanec po otpustu pretežno odlaze u naselje u kojem se nalazi sjedište okružnog suda te centar

republike. Ispitanice iz OPD Slav. Požega relativno češće odlaze u centar republike ili u selo. Štićenici OZ Bedekovčine, Mali Lošinj i Kaštel-Sućurac pretežno odlaze u manja naselja (selo ili sjedište općine).

Najviše poteškoća na planu školovanja i zaposlenja susrećemo kod ispitanika otpuštenih iz odgojno-popravnih domova (relativno se najčešće ne zapošljavaju i ne nastavljaju školovanje). Prekid školovanja ili zaposlenja je karakterističan za otpuštene iz Bedekovčine i Malog Lošinja, a česti izostanci za otpuštene iz Ivanca. Karakteristično je, nadalje, da je nezaposlenost zbog objektivnih razloga, specifikum ženske omladine (Bedekovčina, Sl. Požega).

Slab uspjeh u školovanju i na radnom mjestu karakteristika je otpuštenih iz oba odgojno-popravnih doma, osrednji otpuštenih iz Ivanca, a dobar ponovo Ivanca i Malog Lošinja.

Ispitujući zadovoljstvo drugih osoba s ispitanikom u posljednjem zaposlenju odnosno školi, dolazimo do zaključka da je ono najmanje u odnosu na otpuštene iz Gline, a relativno najčešće su zadovoljni s otpuštenima iz Kaštel-Sućurca i M. Lošinja.

U pogledu pripadnosti ispitanika sportskim organizacijama, planinarskom društvu, šahovskom klubu i sl. rezultati su slijedeći: otpušteni iz M. Lošinja relativno su najčešće to bili prije zavodskog tretmana, a sada više nisu, otpušteni iz Bedekovčine, Gline i Sl. Požege najčešće to nisu bili ni prije ni poslije zavodskog tretmana, otpušteni iz Kaštel-Sućurca najčešće su članovi i prije i poslije tretmana, a najveća je uspješnost u odnosu na tu karakteristiku kod otpuštenih iz Ivanca, gdje je relativno najviše ispitanika koji nisu bili članovi prije zavod-

skog tretmana, ali jesu u času ispitivanja.

Ispitujući ostale sadržaje slobodnog vremena, dolazimo do zaključka da otpuštene iz Bedekovčine najviše zaokuplja hobi ili aktivnost u SSO, iz Gline učenje i usavršavanje, dodatni rad te odlazak u kafić odnosno gostionicu, iz Ivanca čitanje literature i odlazak u kino, iz Kaštel Sućurca bavljenje sportom ili pak ponašanje koje smo nazvali „ne ide nikud i ne bavi se ničim“, iz Sl. Požege učenje i usavršavanje, gledanje TV, odlazak u kafić ili gostionicu te također „ne ići nikud i ne baviti se ničim“.

Prijave javnom tužilaštvu zbog počinjenog krivičnog djela najčešće su kod otpuštenih iz Gline (najviše je maloljetnih recidivista). U iznadprosječnoj mjeri prijavljivani su: otpušteni iz Ivanca, Kaštel-Sućurca i M. Lošinja, a najpovoljnija je u tom pogledu situacija kod ženske omladine (Bedekovčina i Sl. Požega). Ponovna kriminalna aktivnost ženske omladine je rijetka, a ako je i ima, blagog je intenziteta.

Ispitujući vrijeme proteklo od otpusta do prve prijave za krivično djelo, uočavamo da je ono najkraće kod otpuštenih iz Gline i Kaštel-Sućurca, potom otpuštenih iz M. Lošinja te Ivanca.

S obzirom na okolnost da nisu ni ispitanici u zavode smješteni kao delinkventi, zanimala nas je i delinkventna aktivnost i prije i poslije zavodskog tretmana. Na temelju dobivenih rezultata dolazimo do zaključka da otpušteni iz Bedekovčine najčešće ne vrše krivična djela ni prije ni poslije zavodskog tretmana, otpušteni iz Gline najčešće vrše i prije i poslije tret-

mana, ali ih nalazimo najčešće među onima koji su ranije vršili krivična djela, a sada ih ne vrše. Obrnuta je situacija u pogledu ispitanika otpuštenih iz Ivanca, koje relativno najčešće susrećemo u skupini ispitanika koji nisu ranije vršili krivična djela, ali ih vrše sada. Među ispitanicima otpuštenim iz Ivanca značajan je broj onih koji su prestali vršiti krivična djela, te bi se moglo pojednostavljeno kazati kako jedna značajna skupina ispitanika otpuštenih iz tog zavoda tek po otpustu počinje vršiti krivična djela, a druga, također značajna, prestaje s delikventnom aktivnošću. Otpušteni iz Kaštel-Sućurca najčešće ne vrše krivična djela ni prije ni poslije tretmana, a onih koji krivična djela vrše samo prije tretmana relativno je najviše, osim među otpuštenim iz Gline i Ivanca i među otpuštenima iz Sl. Požege.

Otpušteni iz Gline relativno najčešće i prije i nakon tretmana vrše raznorazna krivična djela, a otpušteni iz Ivanca i M. Lošinja najčešće raznovrsna krivična djela vrše samo nakon tretmana.

U odnosu na prekršaje dolazimo do zaključka da su oni najučestaliji za otpuštene iz Gline, te u značajnoj mjeri, a ipak češće od prosjeka, za otpuštene iz Ivanca, Kaštel-Sućurca i M. Lošinja. Ženska omladina izuzetno rijetko čini prekršaje, bez obzira na to da li je riječ o otpuštenima iz odgojnog zavoda ili pak odgojno-popravnog doma.

Poznato je da organi gonjenja rijetko pozivaju osobe otpuštene iz tih institucija, iako potom ne slijede ni tati pokazuju da su najčešće pozirani ispitanici otpušteni iz Gline, potom M. Lošinja, Kaštel-Sućurca i Ivanca. U pogledu te karakteristike stanje je veo-

ma povoljno kod otpuštenih iz Bedekovčine i Sl. Požege.

Prekomjerno konzumiranje alkoholnih pića u gotovo jednakoj mjeri karakteristično je za otpuštene iz svih institucija za mušku djecu i omladinu. Za otpuštene iz Gline je, međutim, značajno da ti ispitanici relativno najčešće po otpustu iz institucije prestaju konzumirati alkohol. Za otpuštene iz ostalih „muških“ institucija relativno najčešće susrećemo kasnije prekomjerno uživanje alkoholnih pića, što je nužno dovesti u vezu s kronološkom dobi ispitanika. Za žensku omladinu je karakteristično da najčešće ne konzumiraju prekomjerno alkohol ni prije ni poslije tretmana.

Skitnja je naročito karakteristična za ispitanike otpuštene iz Gline. Otpušteni iz te institucije su najbrojniji u skupini onih koji ne skiću prije, ali skiću poslije tretmana, kao i u skupini onih koji skiću i prije i poslije tretmana. Njima treba pridružiti ispitanike otpuštene iz Ivanca. Tome, međutim, treba dodati da su problem ranije skitnje relativno najčešće razriješili (dakle prije skitali, sada ne skiću) upravo otpušteni iz Gline, te otpušteni iz Sl. Požege.

Hazardne igre su također najčešće kod ispitanika otpuštenih iz Gline, ali i otpuštenih iz M. Lošinja. Dok je za ispitanike otpuštene iz M. Lošinja karakteristično da prije tretmana nisu hazardirali, a poslije tretmana hazardiraju, dotle je za ispitanike otpuštene iz Kaštel-Sućurca opaženo da su relativno češće hazardirali i prije i poslije tretmana. Zanimljivo je da niti jedna omladinka nije hazardirala ni prije ni poslije tretmana.

Besposličarenje je naročito izraženo kod ispitanika otpuštenih iz Kaštel-

Sućurca i M. Lošinja. Otpušteni iz tih institucija relativno su najbrojniji u skupini onih koji prije nisu besposličarili, a sada besposličare. Besposličarenje i prije i poslije tretmana karakteristika je ispitanika otpuštenih iz Gline. Čini se da je u pogledu te karakteristike uspjeh postignut kod omladinki iz Sl. Požege, koje relativno najčešće nakon otpusta prekidaju s besposličarenjem.

Verbalna agresivnost je relativno najčešća kod ispitanika otpuštenih iz Gline. No, za otpuštene iz te institucije kao i za otpuštene iz Sl. Požege karakterističan je izostanak verbalne agresivnosti. Ta forma agresivnosti prije i poslije tretmana karakteristična je za optužene iz Ivanca.

Otvorena fizička agresivnost također je najčešća kod ispitanika optuženih iz Gline. I taj pojavni oblik poremećaja u ponašanju prije i poslije zavodskog tretmana karakterističan je za ispitanike otpuštene iz Ivanca. No, s takvim agresivnim ponašanjem relativno najčešće prekidaju ispitanici otpušteni iz Gline.

S tapkarenjem nakod izlaska az zavođa relativno najčešće prekidaju ispitanici otpušteni iz Kaštel-Sućurca, ali i iz Gline.

Pripadnost devijantnim grupama samo nakon otpusta iz zavoda karakteristična je za štichenike Gline, ali i Bedekovčine, dok tu karakteristiku kod štichenika Ivanca uočavamo i prije i poslije tretmana. U pogledu te karakteristike najviše je napretka vidljivo u odnosu na omladinke otpuštene iz Sl. Požege.

U istraživanju smo se pozabavili i mišljenjem ispitanika o tome što je najviše utjecalo na njihovo ponašanje, takvo kakvo jest, po otpustu iz zavo-

da. Između devet ponuđenih odgovora relativno najčešći rezultati su slijedeći: Bedakovčina — vlastita djeca, Glina — alkohol i odsluženje vojnog roka, Ivanec — društvo s kojim se druž i boravak u zavodu, Kaštel-Sućurac — briga za nadzor institucija društvene kontrole, Mali Lošinj — odsluženje vojnog roka, Sl. Požega — veza s osobom suprotnog spola i vlastita djeca.

Na pitanje da li je ispitanik trebao biti upućen u zavod, sami ispitanici iz Bedekovčine relativno najčešće odgovaraju s NE, a ispitanici iz Gline i Ivanca s DA. Na koncu, na pitanje da li je ispitanik zadovoljan boravkom u zavodu, dobili smo odgovore koji u relativnim veličinama upućuju na zaključke da: nezadovoljni i samo su djelimično zadovoljni otpušteni iz Gline, djelimično zadovoljni otpušteni iz Sl. Požege, a zadovoljni otpušteni iz Bedekovčine, Ivanca i M. Lošinja.

4. ZAKLJUČAK

Izloženi rezultati nedvojbeno pokazuju na se postavljena hipoteza može prihvatiti samo u odnosu na dio (i to manji) analiziranih varijabli.

U pokušaju davanja globalnog osvrta na izložene rezultate moguće je uočiti dvije karakteristike. Prva se temelji na rezultatima prema kojima je, globalno uzevši, veća uspješnost (manja neuspješnost) resocijalizacije kod ispitanika otpuštenih iz odgojnih zavoda nego iz odgojno-popravnih domova. U pojašnjenju iznesenog valja se prisjetiti da u ispitivanoj skupini ima

izvjestan broj nedelinkventne djece i omladine, a sva su ona mogla biti smještena samo u odgojne zavode. Drugo, uočavamo također kako je u cjelini uzevši veća uspješnost resocijalizacije ženske djece i omladine, nego muške.

Na temelju izloženih rezultata moguće je donositi različite ocjene o tome da li je uopće potreban zavodski tretman, posebno kada se zna da je u vezi s njim veoma čest neuspjeh kompleksne resocijalizacije delinkventne djece i omladine. Čini se, međutim, značajnim konstatirati kako i pored brojnih nedostataka, pa i promašaja u zavodskom tretmanu, ostaje njegova nesumnjiva neophodnost i, dakako, potreba neprestanog podizanja kvalitete zavodskog tretmana. U prilog tvrdnji o neophodnosti zavodskog tretmana spomenimo samo da ga pretežno koristimo za maloljetnike za koje ocijenimo da je očita negativna tendencija u razvoju njihova ponašanja, te da je utjecaj faktora vezanih za dotadašnju sredinu evidentno negativan i da ukoliko maloljetnika ne izdvojimo iz te sredine, vrlo vjerojatno možemo očekivati daljnje još nepovoljnije forme njegova ponašanja. Takva se pretpostavka temelji i na činjenici da je riječ o osobama životne dobi u kojoj naročito možemo očekivati takav nepovoljan razvoj ponašanja.

Nadalje, izvan svake je sumnje da se za vrijeme i nakon zavodskog tretmana manifestiraju neprihvatljivi oblici ponašanja maloljetnika, čije etiološke osnove možemo locirati izvan zavoda.

Naprijed izneseno učinjeno je u pokušaju ne da se opravda već da se objektivno sagleda kompleksnost

populacije koja se uključuje u zavodski tretman. Izloženi rezultati sami po sebi nameću nužnost daljnjeg radikalnijeg ulaganja napora u osposobljava-

nje zavodskih institucija s ciljem da uistinu budu u stanju kompleksan tretman primjeriti karakteristikama vezanim uz maloljetnika.

LITERATURA

1. Dobrenić, Terezija i drugi: „Efikasnost metoda preodgoja u odgojnim zavodima i odgojno-popravnim domovima SRH”, Institut za kineziologiju, Zagreb, 1972.
2. Jašović, Ž.: „Kriminologija maloletničke delinkvencije”, Naučna knjiga, Beograd, 1978.
3. Zlobec, L. i drugi: CONTAB — program za analizu nominalnih i ordinalnih varijabli, Kineziologija, FK, Zagreb, 1974.

THE SUCCESS OF RESOCIALIZATION OF JUVENILE DELINQUENTS FROM DIFFERENT KINDS OF INSTITUTIONS FOR RESIDENTIAL TREATMENT OF JUVENILE DELINQUENTS IN THE SOCIALIST REPUBLIC OF CROATIA

S u m m a r y

In a sample of 628 subjects discharged from institutions for the residential treatment of children and youth with behaviour problems and two institutions for residential treatment for juvenile delinquents, during the four years period from 1972 till 1975, the relationship between the type of institution and characteristics of successful resocialization was analysed. The CONTAB program for statistical analysis was used.

The results obtained showed that success of resocialization in the institutions studied is different depending on the number of characteristics. On the whole, the success of resocialization of the subjects discharged from institutions for residential treatment for children and youth with behaviour problems is greater than in those discharged from institutions for residential treatment for juvenile delinquents. The success of resocialization of female subjects is greater than of male subjects. The whole program of institutional treatment should be more adapted to the characteristics of the subjects than it is at present.

This study is a part of the project: »Evaluation of efficacy of institutional treatment of juvenile delinquents in the Socialist Republic of Croatia«, conducted by the Institute of Defectology at the Department of Defectology in Zagreb.